Документ подписан простой электронной подписью
Информация о владельце:
ФИО: Минцаев Магомед Шавалович
Должность: Ректор
Дата подписания: 11.09.2023 13:58:22
Уникальный программный ключ:
236bcc35c296f119d6aafdc22836b21db52dbc07971a86865a5825f9fa4304cc

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

ГРОЗНЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НЕФТЯНОЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

имени академика М.Д. Миллионщикова

"УТВЕРЖДАЮ"
Первый проректор
И.Г. Гайрабеков
«02» 09 2023 г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

дисциплины

«ЧЕЧЕНСКИЙ ЯЗЫК»

Направление подготовки

08.03.01 Строительство

Профиль

«*Городское строительство и хозяйство*»

Квалификация

Бакалавр

Грозный - 2023

1. Цели и задачи дисциплины

Цель курса «Чеченский язык» - повышение уровня практического владения современным чеченским литературным языком у специалистов нефилологического профиля в разных сферах функционирования чеченского языка в его письменной и устной разновидностях; овладение навыками и знаниями в этой области и совершенствование имеющихся, что неотделимо от углубленного понимания основных, характерных свойств чеченского языка как средства общения и передачи информации, а также расширение общегуманитарного кругозора, опирающегося на владение богатым коммуникативным, познавательным и эстетическим потенциалом родного языка студентов.

Задачи курса:

- познакомить студентов с литературным языком и диалектами чеченского языка; на фонетическом, лексическом, словообразовательном, грамматическом уровне;
- дать теоретические знания основных правил чеченской орфографии и орфоэпии, словообразовании, словоупотребления (лексики), морфологии и синтаксиса;
- сформировать умения, развить навыки общения в различных ситуациях;
- сформировать у студентов сознательное отношение к своей и чужой устной и письменной речи.

2. Место дисциплины в структуре образовательной программы

Дисциплина относится к дисциплинам по выбору гуманитарного цикла.

3. Требования к результатам освоения дисциплины

Выпускник, освоивший программу бакалавриата, должен обладать следующими универсальными общекультурными компетенциями и индикаторами их достижения:

-ИД-1 ук-4 Ведение деловой переписки на государственном языке Российской Федерации;

-ИД-2 ук-4 Ведение делового разговора на государственном языке Российской Федерации с соблюдением этики делового общения.

В результате освоения дисциплины обучающийся должен **знать:**

- функции языка;
- коммуникативные качества правильной чеченской речи;
- различие между литературным чеченским языком и социальными диалектами;
- основные словари чеченского языка;

уметь:

- различать и устранять ошибки и недочеты в устной и письменной чеченской речи;
- правильно и уместно использовать различные языковые средства в данном контексте, передавать логические акценты высказывания, обеспечивать связность текста;
- оформлять высказывание в соответствии с нормами чеченского правописания;

владеть:

- профессионально литературным языком, основными интеллектуально-речевыми умениями для успешной работы по своей специальности и успешной коммуникации в самых различных сферах — бытовой, правовой, научной, политической, социально-государственной;
- отбором языковых единиц, чтобы семантика полученной речевой структуры соответствовала смыслу речи, соединения единиц с точки зрения их соответствия законам логики и правильного мышления, правильного использования средств связности, нахождения различных языковых средств с целью повышения уровня понимания речи адресатом.

4. Объем дисциплины и виды учебной работы

Таблицах

Вид учебной работы		Всего часов/зач.ед.		Семестры	
				1	**1**
		ОФО	**ЗФО (ОЗФО)**	**ОФО**	**ЗФО (ОЗФО)**
Контактная работа (всего)		**34/0,95**	**8/0,22**	**34/0,95**	**8/0,22**
В том числе:					
Лекции					
Практические занятия (ПЗ)		34/0,95	8/0,22	34/0,95	8/0,22
Самостоятельная работа (всего)		**38/1,05**	**64/1,77**	**38/1,05**	**64/1,77**
В том числе:					
Доклад		2/0,05		2/0,05	
Реферат					
И (или) другие виды самостоятельной работы					
Подготовка к практическим занятиям		34/0,95	32/0,77	34/0,95	32/0,77
Подготовка к зачету		2/0,05	32/0,77	2/0,05	32/0,77
Вид отчетности		**зачет**	**зачет**	**зачет**	**зачет**
Общая трудоемкость дисциплины	ВСЕГО в часах	**72**	**72**	**72**	**72**
	ВСЕГО в зач.единицах	**2**	**2**	**2**	**2**

5. Содержание дисциплины

5.1. Разделы дисциплины и виды занятий

Таблица 2

№ п/п	Наименование раздела дисциплины	Часы лекционных занятий	Часы лабораторных занятий	Часы практических (семинарских) занятий	Всего часов
2 семестр					
1	Нохчийн йозанан литературни мотт			2	2
2	Фонетика			2	2
3	Графика				
4	Лексика			2	2
5	Дошкхолладалар			2	2
6	Морфологи			22	22
7	Синтаксис			2	2

5.2. Лекционные занятия не предусмотрены

5.3. Лабораторные занятия не предусмотрены

5.4. Практические занятия

Таблица 3

№ п/п	Наименование раздела дисциплины	Содержание раздела
1	Нохчийн йозанан литературни мотт	Нохчийн меттан коьрта диалекташ. Нохчийн меттан коьрта 1илманчаш. Нохчийн меттан коьрта газеташ, журналаш.
2	Фонетика	Аз, мукъа а, мукъаза а аьзнаш
3	Графика	Нохчийн меттан алфавит. Шала а, шалха а элпаш.
4	Лексика	Омонимаш, синонимаш, антонимаш, архаизмаш, неологизмаш, т1еэцна дешнаш. Нохчийн меттан словараш
5	Дошкхолладалар	Дошкхолладаларан некъаш. Дешан х1оттам: лард, чаккхе, орам, суффикс, дешхьалхе
6	Морфологи	Ц1ердош: терахьаш, дожарш, легарш, грамматически классаш. Билгалдош: тайпанаш. Терахьдош: тайпанаш. Ц1ерметдош: тайпанаш. Хандош: хенаш, спряженеш. Куцдош: тайпанаш
7	Синтаксис	Предложени. Предложенин тайпанаш. Цхьалхе а, чолхе а предложени. Предложенин дакъош.

6. Самостоятельная работа студентов по дисциплине

6.1. Темы для доклада

1. Бадуев С.С. Дахаран, кхоллараллин некъ. Бадуев С.С. а, къоман театр а.
2. АрсановС-Б. Дахаран а кхоллараллин а некъ. «Маца девза доттаг1алла» роман кхоллаялар.
3. Мамакаев М.А. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, коьрта произведенеш.
4. Мамакаев 1.Ш. Дахаран, кхоллараллин некъ. Поэзехь Даймехкан васт.
5. Ошаев Х.Д. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, «Алун шераш» романан чулацам.
6. Саидов Б.С. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, коьрта произведенеш.
7. Сулаев М. Дахар а, кхолларалла а, коьрта произведенеш.
8. Дикаев М. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, лирикин теманаш а.
9. Ахматова Р.С. Дахаран, кхоллараллин некъ, лирикехь зудчуьнан васт.
10. Айдамиров А.А. Дахаран, кхоллараллин некъ, «Еха буьйсанаш» романан идейни чулацам коьртачу турпалхойн васташ.
11. Арсанукаев Ш.А. Дахаран, кхоллараллин некъ, Арсанукаев Ш.А. поэзин теманаш а, мехалла а.
12. Окуев Ш. Дахаран, кхоллараллин некъ, коьрта произведенеш.
13. Ахмадов М.М. Дахар, кхолларалла, коьрта произведенеш.
14. Абдуллаев Л. Кхолларалла (шайн лаамехь).
15. Бексултанов М. Кхолларалла (шайн лаамехь).
16. Цуруев Ш. Кхолларалла (шайн лаамехь).
17. Хамидов 1абдул-Хьамид. Дахар а, кхолларалла а.
18. Гадаев М-С. Дахар а, кхолларалла а.

6.2. Учебно-методическое обеспечение для выполнения самостоятельной работы.

1. Л.Д. Ахмадова, З.А. Ахмедова. Сборник упражнений для самостоятельной работы по чеченскому языку. - Грозный: ГГНТУ, 2013 (в библиотеке вуза, на кафедре).
2. А.М. Арсанукаев. Нохчийн яздархой. 1том. - Соьлжа-г1ала: «Арфа-Пресс», 2012 (на кафедре).
3. А.М. Арсанукаев. Нохчийн яздархой. II том. - Соьлжа-г1ала: «Арфа-Пресс», 2014 (на кафедре).

7. Оценочные средства

7.1. Вопросы к первой рубежной аттестации

1. Ло литературни меттан определени. Йийца нохчийн меттан коьрта диалекташ.
2. Х1ун 1амадо фонетико? Х1ун 1амадо графико?
3. Стенахолу алфавит? Маса элп ду нохчийн алфавитехь?
4. Дийца муьлхарш ду мукъа а, мукъаза аьзнаш?
5. Муьлха элпаш ду нохчийн маттахь т1еэцначу дешнашкахь бен ца яздеш?
6. Дийца деха а, доца а, шала а, шалха а, элпех лаьцна.
7. Стенах олу лексика?
8. Муьлхачарех олу синонимаш, антонимаш, омонимаш?
9. Даладе дешан нийса а, т1едеана а маь1на, ширделла а, керла а дешнаш.
10. Стенах олу дошкхолладалар. Даладе дошкхолладаларан некъаш.

7.2. Вопросы ко второй рубежной аттестации

1. Стенах олу ц1ердош? Текста юкъара схьаязде ц1ердешнаш. Билгалде церан терахь, класс.
2. Маса легар ду ц1ердешнийн, маса дожар ду?
3. Схьаязде текста юкъарабилгалдешнаш. Билгалдаха церан тайпанаш.
4. Стенах олу ц1ерметдош? Текста юкъара схьаязде ц1ерметдешнаш. Билгалдаха церан тайпанаш.
5. Схьаязъе текст, цу юкъара терахьдешнаш билгал а дохуш. Къастаде церан тайпанаш.
6. Стенах олу терахьдош?
7. Йозанца д1аязде терахьдешнаш.
8. Схьаязде текста юкъара хандешнаш. Муьлхачу хенашкахь ду уьш?
9. Стенах олу куцдош? Схьаязде текста юкъара куцдешнаш.
10. Стенах олу предложени? Предложенин тайпанаш.

Вопросы к зачету

1. Ло литературни меттан определени. Йийца нохчийн меттан коьрта диалекташ.
2. Нохчийн меттан 1илманчаш. Нохчийн меттан коьрта газеташ, журналаш.
3. Нохчийн поэташ, яздархой.
4. Х1ун 1амадо фонетико? Дийца муьлхарш ду мукъа а, мукъаза а аьзнаш?
5. Х1ун 1амадо графико? Стенахолу алфавит? Маса элп ду нохчийн алфавитехь?
6. Муьлха элпаш ду нохчийн маттахь т1еэцначу дешнашкахь бен ца яздеш?
7. Дийца деха а, доца а, шала а, шалха а, элпех лаьцна.
8. Стенах олу лексика? Муьлхачарех олу синонимаш, антонимаш, омонимаш?
9. Дийца дешан нийса а, т1едеана а маь1на, ширделла а, керла а дешнех лаций
10. Стенах олу дошкхолладалар? Стенах лаьтта дешан х1оттам?
11. Дийца дошкхолладаларан некъаш.
12. Ц1ердош, цуьнан классаш.
13. Ц1ердешан дожарш а, легарш а.
14. Билгалдош, цуьнан тайпанаш, дожарщца хийцадалар.
15. Ц1ерметдош, цуьнан тайпанаш.
16. Терахьдош, цуьнан тайпанаш, нийсаяздар.
17. Хандош, цуьнан хенаш.
18. Куцдош, тайпанаш.

19. Х1ун 1амадо синтаксисо? Стенах олу предложени? Предложенин тайпанаш.
20. Цхьалхе а, чолхе а предложенеш.

(Образец билета к зачету) ОФО (ЗФО)

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
ГРОЗНЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НЕФТЯНОЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени академика М.Д.Миллионщикова

Билет №1

Дисциплина ***Чеченский язык***

Институт цифровой экономики и технологического предпринимательства

Кафедра ***«Межфакультетская языковая кафедра»***

Направление подготовки: ***08.03.01 Строительство***

1. Х1ун 1амадо графико? Стенах олу алфавит? Маса элп ду нохчийн алфавитехь?
2. Ц1ердош, цуьнан классаш. Даладе масалш.
3. Терахьдош, цуьнан тайпанаш, нийсаяздар. Даладе масалш.

УТВЕРЖДЕНО
/Зав. Кафедрой
на заседании кафедры
протокол № 6 от 07.02.20г. Т.Б.Хабусиева

Образец задания к первой рубежной аттестации

1-ра вариант

1. Йийца нохчийн литературни маттана а, нохчийн меттан диалекташна а юккъехь йолу башхалла.
2. Бийца нохчийн меттан коьрта 1илманчаш.
3. Х1ун 1амадо фонетико?
4. Билгалдаха мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Мукъачаьрна т1ехула сиз хьакха, мукъазачаьрна буха сиз хьакха.

Сихо мелла ойла йар а доцуш,
Дош д1акхоссахь воцуш цуьнан да,
Дохковаларх дог шен бале лоцуш,
Вуьтар ву цо шен юьхь1аьржо лан.

5. Аьзнаш элпел сов долу кхо дош язде.
6. Йийца элпана а, озана а юккъехь йолу башхалла.
7. Х1окху дешнашна синонимаш даладе: *адамаш, сакхт, бакъо, духар, забар, къамел, къоналла, саг1а, онда, бохам.*
8. Нохчийн меттан кхечу маттера т1еэцна пхи дош язде.
9. Дийца дошкхолладаларан некъаш. Даладе масалш.
10. Х1окху дешнех керла дешнаш кхолла: *лам, са, урам, ала, кхача, хета, талла.*
11. Цхьаллин терахьера ц1ердешнаш дукхаллин терахье а дохуш, церан грамматически классаш билгалъяха: *хаам, некъ, хьехархо, ваша, деца, са, стом.*

12. Дожаршца хийца ц1ердешнаш. Къастаде церан легар: къонах, х1оз, йиша.

Образец задания ко 2-ой рубежной аттестации

1-ра вариант

1. Цхьаллин терахьера ц1ердешнаш дукхаллин терахье а дохуш, церан грамматически классаш билгалъяха: *хаам, некъ, хьехархо, ваша, деца, са, стом.*
2. Дожаршца хийца ц1ердешнаш. Къастаде церан легар: Аьрзу, *гергарло, ваша.*
3. Текстана юккъера билгалдешнашна буха сиз хьакха. Билгалдаха церан тайпанаш.

Мох «цкъу-у-в цкъув-ван-нехь хьоькху, лергашкахь ов детташ ека цуьнан юткъа шок. Наггахь верг соций, герггахь уг1уш берзалойн арданг ю-кха олий, коьрта т1ера башлакх юха а тосий, схьайоккхий топ кара а лоций, гуш х1ума дацахь а, гонаха хьожу.

4. Дешнашца д1а а яздеш тайпанашца хийца х1ара терахьдешнаш: 5, 10, 13, 20, 100.
5. Ц1ерметдешнашна буха сиз хьакха, тайпанаш къастаде.

Хьо-м хилла 1аламо хьистина эсала, Ткъа х1инца-м хьох хьоьгуш хир ду и ша:
Исбаьхьа юьхь-сибат! Х1ора дош-эшар! Дуьне шайх хьегор ду хьан б1аьргаша!
Ма хаза кхоьллина хилла хьо, езар! Ма товш ду хьоьгахь и хьан башха куц!

6. Текстана юккъера хандешнашна буха сиз хьакха, церан хан билгалъяккха.

Пондаро дуьйцура, нанас шен цхьаъ бен воцу к1ант мел везаш кхиийна, дуьйцура ненан сийлахьчу боккхачу безамах... Цо дуьйцура к1ант-т1емало мел майра, доьнал долуш кхиъНера, т1аьххьара а, т1еман герзаш вовшахдетталуш санна къора бийкира пондар.

Текущий контроль

Тесты по чеченскому языку
(образец)

1. **А. Г.Мациевн 20 000 дош т1ехь долу «Нохчийн-оьрсийн словарь» арахецна:**

1. 1978 ш.
2. 1942ш.
3.1961ш.
4.1992ш.

2. **Нохчийн алфавитера ц1(1а) хьаьрк т1еэцна:**

1. Оьрсашкара
2.1арбошкара
3. Гуьржашкара
4. Суьйлашкара.

3. Мила ву «Стела1ад» журналан коьрта редактор?

1. Ахмадов М.
2. Бексултанов М.
3. Минкаилов Э.
4. Исмаилов А.

4. Ц1е билгалъяккха дуьххьара нохчийн маттахь арадаьллачу газетан:

1. «Ленинан некъ»
2. «Серло»
3. «Даймохк»
4. «Сердало»

5. Элпаш аьзнел сов долу дош схьалаха:

1. Ялг1у
2. Бахтар
3. Ж1олам
4. Бекьхан

6. Кхо маь1на долу дош муьлхарниг ду кхарах?

1. Бага
2. Бажа
3. Г1ап
4. Бохь

7. Муьлхачу мог1арехь массо а дешнашкахь юкъахдитина элп е?
1. Хаьштиг...л сирла; маь1иг...л ира
2. 1ийс...л воккха; дийн.л деха
3. Х1он.л деза; гоьн.л к1еда
4. Мах.л маса; ц1ар...л йовха
8. Муьлхачу предложенехь ду ъ шеца долу дош?
1. Хокху кехатан маь1иг ц1ий.ян еза.
2. Хала велира иза х1аллак.. .хуьлучара к1елхьара.
3. Х1орда т1екхачале соьлжа а, Орга а вовшах.оь.
4. Г1алахь вовшах.кхета дагахь вара ши к1ант.
9. Муьлхачу мог1арехь массо а дашехь юкъахдитина й ?
1. Д1акхи.са, къи..сам, белхи...
2. Адами.н, бохи.ра, ти.жам
3. Туь.рани.н, ялхи.тта, юь.цина
4. Юь.лира, берх1и...тта, къаги.ра
10. Муьлхачу мог1арехь массо а дашехь хила деза и ?
1. Шел.г, беп.г, ч1ег1ард...г
2. Б1ел.г, ширдол.г, шаьрт.г
3. Кхорб1ел...г, чхьаьвр.г, лопп.г
4. Хел.г, саьрм.к, шед.г

Контрольная работа
(образец)

Т1едиллар 1. Хаза б1аьсте а т1екхечира. Арахь йохъелла д1ах1оьттира. Шен нисъеллачу кертана чухула, г1овг1ане йолчу тулг1енца детталуш, Нева керчара. Харжъеллера, хан яра яьлла. Гуьйре шелъелира, Зайнап шекъелира цунах, цо книга схьа ца еана-кх аьлла. Хьагъеллачу говро ведарна т1е а, Ахьмин куьйга т1е а бат 1уьттура. Бутт мархашна т1ехьа къайла а белира, буьйса 1аржъелла, шелъелла д1а а х1оьттира. (Къасторан хьаьркашна к1ел сиз а хьоккхуш, схьаязъе предложенеш).

Диктант
(образец)

Вехаш хилла цхьа ши доттаг1. Цхьаъ ч1ог1а вехаш хилла боху, важа къен хилла. Къен 1аш волчунна ч1ог1а езаелла бехаш 1аш болчу нехан йо1. Ткъа оцу к1ентан нанна а и бен ялон лууш ца хилла.

Вехаш 1ачу доттаг1чо ша болу шен бахам д1абелла шен доттаг1чунна. Ткъа цунах ч1ог1а кхаъ хилла, и йо1 ялийна, ваха хиъна къен 1аш хилла доттаг1.

Цхьана дийнахь, ганза дукха хан яьлча, ша саг1а доьхург ву аьлла, кет1а веана бахам д1абелларг. Иза, х1умма а ца луш, д1авахийтина. Ч1ог1а и новкъадеана, ойлане ваьлла х1ара д1авоьдуш, цхьана базар кхаьчна. Кхунна т1е веана, цхьана воккхачу стага дехар дина, ша схьаваллалц х1ара гали лардахьара аьлла. Нагахь ша делкъале схьа ца ваг1ахь, хьайна дуьтур ду ахьа иза аьлла, д1авахана и воккха стаг. Ши-кхо де даьлча, и схьа ца веъча, чухьаьжча, кхунна гина гали дуьззина ахча.

И ахча схьа а эцна, д1аваханчу кхо керт эцна, ша хьалха ма-хиллара ваха хиъна. Дикка х1ара ваха охьахиинчу хенахь, кхуьнан кет1а еана цхьа йоккха стаг. Ша хьайна чохь г1уллакх дан яийтахьара аьлла цо. Шен нана хир ю хьо тахана дуьйна д1а, аьлла к1анта. Дукха хан ялале, оцу цуьнан нана ю бохучу йо1 хьахийна кхунна, реза хилла кхо и ялийна.

8. Учебно-методическое и информационное обеспечение дисциплины

Основная литература

Учебники, учебные пособия:

1. *М.Р. Овхадов, Ж.М. Махмаев,* Р.А. Абдулкадырова. 5-6-7-чу классашна лерина нохчийн меттан учебникаш. - Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2017

2. З.Д. Джамалханов, Т.Н. Чинхоева. Правила правописания на чеченском языке. Учебник для 10-11 кл. - Грозный: ГУ «Книжни издательство», 2014
3. С.Э..Эдилов. Нохчийн литература. 7 класс: дешаран пособи. - Москва: Русское слово, 2014
4. С.Х. Хамирзоев, А.А. Аболханов. Чеченская литература. 8 класс. Учебное пособие. - Москва: Русское слово, 2014
5. Х.В. Туркаев, Р.А. Туркаева. Нохчийн литература. 11 класс: дешаран пособи. -Москва: Русское слово, 2014

Методические пособия:

1. *Л.Д. Ахмадова,* З.А. Ахмедова. Методические рекомендации по дисциплине «Чеченский язык» (для всех специальностей). - Грозный: ГГНТУ, 2014
2. *Л.Д. Ахмадова, З.А. Ахмедова.* Сборник упражнений для самостоятельной работы по чеченскому языку. - Грозный: ГГНТУ, 2013

Дополнительная литература

1. А.Г. Мациев. Чеченско-русский словарь. Москва - 2010
2. А.Т. Исмаилов. Слово. (Размышления о чеченском языке). - Элиста: АПП «Джангар», 2010
3. А.Арсанукаев. Нохчийн яздархой. 1том. - Соьлжа-г1ала: «Арфа-Пресс», 2012 ш.
4. *С.Э. Эдилов.* Нохчийн меттан практикум. Дешаран пособи. - Грозный: Издательство «Арфа-Пресс», 2011

Интернет ресурсы

1. Вайнахская библиотека https://lib.govzalla.com/;
2. Национальная библиотека ЧР им. А.Айдамирова http://biblioteka-chr.ru/

9. Материально техническое обеспечение дисциплины

В процессе изучения дисциплины «Чеченский язык» задействованы:

- кабинет чеченского языка;
- читальный зал и абонементбиблиотеки ГГНТУ;
- интерактивная доска;
- компьютеры для самостоятельной работы студентов (доступ к сети Интернет).

Составитель:

Преподаватель «МФЯК» /З.К. Джанаралиева/

СОГЛАСОВАНО:

/Зав. Межфакультетской языковой кафедрой Т.Б. Хабусиева Т.Б./

Зав. кафедрой «СК» Х.Н. Мажиев

Директор ДУМР /М.А. Магомаева/